

Aan de Staatssecretaris
van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
Mevrouw J.M. van Bijsterveldt
Postbus 16375
2500 BJ Den Haag

Betreft: advies maatschappijwetenschappen
Uw referentie: VO/09/164656

Amsterdam, 30 november 2009

Geachte mevrouw Van Bijsterveldt,

In uw brief met referentie VO/09/164656 vraagt u een reactie van de NVLM op het voorstel voor een nieuw examenprogramma maatschappijwetenschappen van de vervolgcommissie Schnabel. Natuurlijk zijn wij graag bereid die reactie te geven.

Om te beginnen zijn wij onder de indruk van het werk dat de vervolgcommissie heeft verzet. Ten opzichte van het rapport van de eerste commissie Schnabel is dit examenprogramma verder uitgewerkt, waarbij rekening is gehouden met de opmerkingen die door ons en anderen zijn gemaakt naar aanleiding van dat eerste rapport. Op 18 en 19 november jongstleden hebben wij het nieuwe examenprogramma in samenwerking met SLO voorgelegd aan onze achterban. Deze brief is gebaseerd op de reacties die tijdens deze bijeenkomsten en op een bijeenkomst van de lerarenopleiders maatschappijleer op 27 november werden gegeven.

a. de uitvoerbaarheid van het programma

De docenten waren over het algemeen te spreken over het nieuwe examenprogramma. Men vindt de gekozen structuur een verbetering ten opzichte van het eerste rapport Schnabel. Ook zijn docenten blij met het onderscheid tussen het programma voor havo en het programma voor vwo. Toch leven er ook zorgen bij de docenten. Men vindt het programma vrij abstract. Dat geldt voor zowel havo als vwo. De docenten achten het van belang dat een syllabuscommissie met name dat aspect in het oog houdt als er wordt gewerkt aan de uitwerking van dit examenprogramma. Het niveau van het programma is vooral voor havo erg hoog. Een examenpilot zou uit moeten wijzen of dit wel haalbaar is. Voor vwo-ers is men minder bezorgd over het niveau van het programma, maar de vraag wordt gesteld of de keuze van de vervolgcommissie voor theoretische contexten op het vwo niet wat te ver is doorgeschoten.

Het NVLM-bestuur vindt het van belang hier in de verdere uitwerking en invoering van het examenprogramma rekening mee te houden. De syllabuscommissie dient zich bij het schrijven van de syllabus steeds af te vragen of het programma concreet en aantrekkelijk genoeg is voor leerlingen. Veel kan al worden bereikt door andere formuleringen te kiezen, voor sommige contexten zou wellicht ook een andere naam kunnen worden gekozen.

b. datum van invoering

In het eerste deel van deze brief werden de syllabuscommissie en de examenpilot al genoemd. Beiden zijn ons inziens noodzakelijk om de invoering van dit nieuwe examenprogramma tot een succes te maken. De overgang van het oude naar het nieuwe programma zal, ook voor docenten, groot zijn. Het is dan ook essentieel dat er voor hen een goede nascholing komt. Tijdens de achterbanraadplegingen werd die conclusie onderschreven. Een dergelijke nascholing zou door universiteiten en vakdidactici ontwikkeld kunnen worden. De overheid en de scholen dienen deze nascholing te faciliteren en zouden docenten dringend moeten aanraden deze nascholing te volgen. Voor de syllabuscommissie, de pilotperiode en de nascholingen is enige tijd nodig, zeker met in het achterhoofd de opmerkingen die onder a. gemaakt zijn. Enerzijds is er dus tijd nodig om het examenprogramma zorgvuldig in te voeren, anderzijds zou de NVLM het programma graag zo snel mogelijk ingevoerd zien. Wij adviseren u daarom het volgende tijdpad te kiezen:

- 1 januari 2010 - 31 december 2010: uitwerking van havo- en vwo- syllabi door een syllabuscommissie van het College voor Examens
- 1 augustus 2010 - 1 augustus 2011: eerste fase van de pilotperiode, waarin de voorbereiding van de pilot op een aantal pilotscholen kan plaatsvinden en waarin materiaal kan worden ontwikkeld
- 1 augustus 2011 - 1 augustus 2013: uitvoering pilot havo
- 1 augustus 2011 - 1 augustus 2014: uitvoering pilot vwo

De invoering van het nieuwe examenprogramma kan dan plaatsvinden in augustus 2013 voor havo en in augustus 2014 voor vwo. Om niet teveel tijd te verliezen hebben wij gekozen voor enige overlap tussen de werkzaamheden van de syllabuscommissie en de eerste fase van de pilot. Deze periode zou gebruikt kunnen worden voor scholing van de docenten van de pilotscholen en voor het maken van voorlopig materiaal. Dit om te voorkomen dat tijdsdruk de materiaalontwikkelaars parten gaat spelen, zoals bij de pilot van het examenprogramma economie. Wij zouden er overigens voorstander van zijn als de materiaalontwikkeling, net als bij economie, niet in handen wordt gelegd van uitgevers, maar in handen van schrijfteams die zijn samengesteld uit docenten. Dat verkleint de kans dat het materiaal een afgeleide wordt van bestaande lesmethodes.

De eerstegraads lerarenopleiders hebben de intentie uitgesproken om in de pilotfase mee te werken in een scholennetwerk. Zo wordt een goede regionale spreiding van scholen en betrokkenheid van de opleidingen gegarandeerd. In deze regionale netwerken zouden naast pilotscholen en opleiders ook sociologen en politicologen van de universiteiten moeten participeren. Wij zouden graag zien dat dit pilottraject door een of twee aio's wordt onderzocht, met name waar het gaat om de concept-contextbenadering.

c. Overige opmerkingen

Naast de bovenstaande reactie op de door u genoemde aandachtspunten noemen wij nog een aantal opmerkingen dat tijdens de achterbanraadplegingen werd gemaakt. Deze opmerkingen hebben soms raakvlakken met de punten die onder a. en b. genoemd zijn. Vanzelfsprekend kan het hier slechts gaan om een beknopte weergave van het besprokene tijdens die achterbanraadplegingen. Het NVLM-bestuur is graag bereid de in te stellen syllabuscommissie gedetailleerder te informeren over de daar gemaakte opmerkingen.

- Er bestaat in het algemeen grote tevredenheid over het onderscheid tussen maatschappijleer en maatschappijwetenschappen.
- Ook was men erg positief over het feit dat er in de nabije toekomst duidelijk onderscheid zal zijn tussen de programma's voor havo en vwo. Wel zijn de docenten van mening dat het onderscheid in de contexten van havo en vwo op sommige punten erg scherp is geworden: havo alleen nationaal en vwo vooral internationaal. Daar zou bij beide nog wat aan bijgesteld kunnen worden.
- Een aantal docenten merkte op dat de nadruk in het examenprogramma meer op de sociologische dan op de politicologische invalshoek ligt.
- Verschillende aanwezigen misten bepaalde onderwerpen of invalshoeken. Voor de één gaat het dan om de culturele antropologie, psychologie of rechten, de ander vindt dat er te weinig aandacht is voor onderwerpen als Europa, criminaliteit, de Noord-Zuidverhoudingen of wetenschappelijke en technologische innovatie. Wellicht kunnen deze docenten in het schoolexamen aandacht (blijven) schenken aan deze invalshoeken en onderwerpen, overladenheid van het (centraal) examenprogramma dreigt immers. Voor wat betreft het onderwerp Europa kan de syllabuscommissie wellicht onderzoeken of dit onderwerp in de domeinen voldoende aan bod komt.
- Het is van belang dat de hoeveelheid stof in het centraal examen niet te groot wordt, dat dient een aandachtspunt te zijn voor de syllabuscommissie en in de pilotperiode.
- Als het gaat om onderzoeksvaardigheden lijkt de nadruk in het examenprogramma te liggen op de kwantitatieve onderzoeks aanpak. In de uitwerking zou de syllabuscommissie ook andere onderzoeksmethoden moeten betrekken.

- Men vindt een informatieboekje in principe een goed idee. Vraag is dan wel waar de grens wordt getrokken tussen examenstof en informatie die een kandidaat mee mag nemen naar het examen. Ook is het juist bij maatschappijwetenschappen van groot belang dit informatieboekje actueel te houden. Het lijkt ons goed dit in de pilotperiode in de praktijk te testen.
- Er werden ook enkele opmerkingen gemaakt over de systematiek van het examenprogramma. Zo werd voorgesteld in elk domein slechts één hoofdconcept centraal te stellen, werden enkele concepten gemist en werd de vraag gesteld of de tussenstap 'domein' wel noodzakelijk is om concepten in contexten toe te kunnen passen.
- De docenten zijn enthousiast over de domeinen F en G. Men zou er voor zijn als er bij de analysevragen uit domein F onderscheid wordt gemaakt tussen havo en vwo. Ook wordt de vergelijking met de Verenigde Staten in domein G als dwingend ervaren: waarom geen vergelijking met andere (Europese) landen?

Al met al hebben wij de indruk dat de docenten maatschappijwetenschappen, net als wij, positief zijn over deze nadere uitwerking. Wij hopen dat de syllabuscommissie snel kan worden ingesteld en houden ons graag beschikbaar om u of het College voor Examen over de samenstelling van die commissie te adviseren.

Hoogachtend,

C. Gelinck
Secretaris NVLM
Nieuwe Prinsengracht 78-2
1018 VV Amsterdam